

Paulus Folkertsma: 'skoalmaster', componist en romanticus pur sang

Met een oeuvre van zo'n honderd composities drukte Paulus Folkertsma, 'skoalmaster' uit Aldeboarn, zijn stempel op de Friese muziekgeschiedenis. Onlangs verscheen een cd met een vijftal van zijn werken. Dat werpt de vraag op: Wie was Folkertsma en hoe beoordelen hedendaagse musici zijn werk?

Muziek

Marjanna Mulder

De jonge Paulus Folkertsma (1901-1972) genoot al op jonge leeftijd vioollessen en schreef zijn eerste werken op veertienjarige leeftijd, tijdens zijn opleiding aan de Rijkskweekschool in Maastricht. Jaren later vond hij een betrekking als schoolmeester in Aldeboarn en zoals destijds gebruikelijk was voor een vrijgezelle man, woonde hij 'in de kost'. Doorde-weeks in Aldeboarn en in het weekend in Leerwarden, waar hij in kunstenaarskringen vertoefde. Het lag in de lijn der verwachting dat zijn levenspad zich op deze wijze zou vervolgen: als vrijgezelle schoolmeester en 'hobbycomponist'. Maar het liep anders...

Helga Folkertsma, de weduwe van Paulus, vertelt: „Onze ontmoeting is beslist romantisch te noemen. Het was vlak na de oorlog dat verzwakte Oostenrijkse kinderen bij Nederlandse gastgezinnen werden ondergebracht om aan te sterken. Zo logeerde mijn zusje enkele maanden in het gastgezin waar Paulus in het weekend verbleef. Als schoolmeester sprak hij de Duitse taal en zo onderhield hij de correspondentie met de familie in Wenen. Jaren later reisde hij af naar muziekstad Wenen en kwam bij ons op bezoek. Het was liefde op het eerste gezicht.”

Op 55-jarige leeftijd trouwde Folkertsma met de jonge Oostenrijkse Helga en namen ze hun intrek in het statige woonhuis aan de Weaze. De naam en faam van Folkertsma was destijds, we spreken over de jaren vijftig, al in brede kring bekend. In Aldeboarn was hij echter vooral de yn-en-yn-Fryske skoalmaster. Een ingetogen man die niet hield van 'praat om het praat'. Hij onderwees de Friese taal aan de hand van zelfgemaakte leesplankjes en las op vrijdagmiddag verhalen voor aan zijn leerlingen. Zelfverzonnen verhalen van 'Lytse Jan' die allerlei avonturen beleefde in 'Boarn en omkriten'. Later, na zijn pensioen, vond hij de tijd om de verhalen van Lytse Jan te bundelen en uit te geven.

Koninklijk bezoek

Maar bovenal was Folkertsma componist. Door zelfstudie heeft hij zich de kunst van het componeren eigen gemaakt. Diep geworteld in de Friese cultuur bracht hij een oeuvre voort van zo'n honderd composities in alle mogelijke genres: orgelwerken, liederen, werken voor symfonieorkest, cantates, een opera, operettes en kamermuziek. Bejubeld door liefhebbers, bekritiseerd door sceptici.

Dat zijn oeuvre zich niet gemakkelijk in een hokje liet stoppen, heeft zijn bekendheid ongetwijfeld parten gespeeld. Toch zijn er enkele grote uitvoeringen geweest, zoals

het 'sjongspul' *Jonkerboer*, dat in aanwezigheid van koningin Juliana en prins Bernhard werd vertolkt in de Harmonie. Ook voor de Gysbert Japicx betinking schreef hij een koorstuk, gevolgd door een grootse uitvoering in de Martiniker van Bolsward.

Na zijn overlijden in 1972 brak het de jonge weduwe, moeder van hun vier kinderen, aan tijd en energie om zijn werk onder de aandacht van het publiek te blijven houden. Dat het werk van Paulus Folkertsma opnieuw in de belangstelling staat is te danken aan het Frysk Muzyk Argyf en de Paulus Folkertsma Stichting. De stichting

Dat zijn oeuvre zich niet gemakkelijk in een hokje liet stoppen, heeft zijn bekendheid ongetwijfeld parten gespeeld

spoorde alle werken van Folkertsma op aan de hand van een uiterst nauwkeurig en handgeschreven naslagwerk van de componist zelf. Jarenlang speurwerk heeft ertoe geleid dat de muzikale nalatenschap van Folkertsma veilig werd gesteld.

Marieke de Bruijn, violiste bij het Amsterdamse Vondelkwartet, viel de eer te beurt om zich vast te bijten in twee strijkkwartetten van Folkertsma, een vroege en een wat latere. Aanvankelijk met de bedoeling om de werken slechts eenmalig tot uitvoering te brengen, maar al snel ontstond het idee om meerdere werken op cd uit te brengen. Het kwartet nam de uitnodiging dankbaar aan maar had toen nog geen idee welk avontuur hen te wachten stond.

De Bruijn: „Ik kreeg stukken in handen van een Friese componist die ik niet kende. Stel je eens voor: een stapel handgeschreven partituren, waarvan sommige stukken nog niet uitgewerkt waren. Er waren stukken doorgehaald en herschreven en er was soms twijfel over het handschrift. Opnames waren er bovendien niet. Voor ons als musici was dit een droomopdracht, maar het bracht ook veel onzekerheid met zich mee. Je vraagt jezelf voortdurend af: hoe heeft de componist dit bedoeld?”

In grote lijnen was dat wel duidelijk maar de details moest De Bruijn zelf invullen en dat stelde haar soms voor een duivels dilemma. Een verkeerde interpretatie van een voorteken zou een akkoord immers een totaal andere klank geven.

Het kwartet werkte samen met een aantal andere musici van meet af aan gerealiseerd met een volwas-

Boven: Koningin Juliana en Prins Bernhard bij de uitvoering van het 'sjongspul' *Jonkerboer* in de Harmonie. Onder: Paulus Folkertsma en violiste Marieke de Bruijn. Beeld: Prive-archief familie Folkertsma/Julia Gunther

sen componist van doen te hebben. Pas later werd hen duidelijk dat Folkertsma autodidact was. „Zijn eerste werken onthullen zijn onervarenheid nog enigszins. Losse flarden die aan elkaar geregen waren tot één compositie. Sprankelend, romantisch en onbevangen. Zijn latere werken hebben meer zeggingskracht en laten ook zijn muzikale ontwikkeling horen. Zijn muziek is bijzonder knap gemaakt, met een grote kennis van de instrumenten waar hij voor schreef.”

Dat Folkertsma een man van weinig woorden was, verbaast haar niet. „In zijn strijkkwartetten klinken zijn ingetogenheid en bescheidenheid. Er staat geen noot te veel, maar dat is zeker niet uit gemakzucht! De muziek lijkt heel vanzelfsprekend, zonder een moment te vervelen.”

Taal van de componist

De vele ploeteringen die de musici hebben besteed aan het ontcijferen en interpreteren van de partituren heeft geresulteerd in een cd met enkele van Folkertsma's mooiste

In zijn strijkkwartetten klinken zijn ingetogenheid en bescheidenheid. Er staat geen noot te veel

stukken. Naast de twee strijkkwartetten staan er ook twee werken op voor cello of viool en orkest, en het indrukwekkende *In Memoriam*, waarmee de componist drie geallieerde vliegers herdacht. De Bruijn: „De taal van een componist leren kennen is echt heel hard werken. Wij hebben de bramen en de brandnetels weggehaald, waardoor er een weg gebaad is voor andere musici om deze stukken te spelen.”

De Bruijn roemt het Frysk Muzyk Argyf, waar 77 van de 100 werken

van Folkertsma maar ook van vele andere Friese componisten bijeen zijn gebracht. Uitstekend gearcheveerd en online te bestellen. „Het archief is een prachtige bron om uit te putten en het is echt heel bijzonder om al die Friese componisten bij elkaar te hebben. Het archief zou zeker een grotere bekendheid mogen krijgen.”

Romantisch, sprankelend en onbevangen... Zo omschrijft Marieke de Bruijn, violiste bij het Vondelkwartet de strijkkwartetten van Paulus Folkertsma. U kunt het nu zelf beoordelen.

Vanaf volgende week kunt u de cd bestellen voor een speciale prijs, via de advertenties in deze krant of via www.fid-extra.nl

Marjanna Mulder is medewerker marketing en pr bij Stichting Bibliotheken Midden-Fryslân/Frysk Muzyk Argyf. Reacties op dit artikel kunnen gestuurd worden naar pr@sbmf.nl